

LUCY ADLINGTON

NELJÄ PUNAISTA PUSEROA

Tositarinoita naisista holokaustissa

DOCENDO

NELJÄ PUNAISTA PUSEROA

LUCY ADLINGTON

NELJÄ PUNAISTA PUSEROA

Tositarinoita naisista holokaustissa

Englannin kielestä suomentanut Sirpa Saari

DOCENDO

Ensimmäinen painos

Englanninkielinen alkuperäisteos: Lucy Adlington: *Four Red Sweaters. Powerful True Stories of Women and the Holocaust.* HarperCollins, 2025.
© 2025 by Lucy Adlington.

Suomenkielinen laitos:

© Sirpa Saari ja Docendo, 2026

Docendo on osa Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

www.docendo.fi

Lainaukset:

Luvun 6 alku ja loppuviitteet: Anne Frank, *Päiväkirja*, toimittaneet Otto H. Frank ja Mirjam Pressler, suom. Anita Odé. Tammi 2017.

Luvun 13 rukous: *Raamattu*. Viides Mooseksen kirja 6: 4–5. V. 1933 käännös.

Luku 14: Primo Levi: *Tällainenkö on ihminen*, suom. Tapio Hiisivaara. Gummerus 2019.

Suomennos: Sirpa Saari

Kannen kuvat: Shutterstock

Kansi: Justine Florio / Taittopalvelu Yliveto Oy

Taitto: Taittopalvelu Yliveto Oy

ISBN 978-952-850-319-4

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@docendo.fi

Omistan tämän kirjan Jockille, Anitalle, Chanalle ja Reginalle sekä kaikille niille tytöille, jotka joutuvat taistelemaan paikastaan kovassa maailmassamme.

Ohjatkoot rakkaus ja ystävyys polkujanne.

Rakkaan ystäväni Elsie Waltonin (1936–2024) muistolle.

Olit luotettava toveri, vannoutunut historiatietäjä,
loistava tarinankertoja ja leivoit maailman parhaita
sitruunakakkuja.

SISÄLLYS

Neljän tytön esittely.....	9
----------------------------	---

OSA YKSI: PELASTETUT

1. Vanhan loppu ja uuden alku.....	25
2. Talvesta saattaa tulla ankara.....	44
3. Kun kuulet nimesi, astu eteenpäin	66
4. Emme tiedä, miten tämä loppuu	88
5. Myrskyltä suojaan.....	108
6. Mitä meille seuraavaksi tapahtuu?	126

OSA KAKSI: IRTI REVITYT

7. Pukeutuneena niin moneen vaatekertaan kuin mahdollista.....	147
8. Kuinka ihania asioita me valmistimme getossa!.....	168
9. Kukaan ei saa tietää	188
10. Ketkä osaavat neuloa?.....	206

11. Vastustamaton halu paeta.....	226
12. Olen tyytyväinen, että taistelin vastaan.....	243

OSA KOLME: JÄLJELLE JÄÄNEET

13. Junamatkalla ei tuntunut olevan loppua.....	265
14. Auschwitzissa meiltä vietiin kaikki.....	284
15. Henkiinjäämistaistelua pelkän vaiston varassa...	302
16. Olimme oppineet neuvokkaiksi.....	320
17. Muistoista tuli meidän omaisuuttamme.....	340
18. Niin monia asioita puuttuu.....	360

Loppusanat.....	372
Kiitokset.....	381
Lähteet.....	383
Viitteet.....	393
Hakemisto.....	428

NELJÄN TYTÖN ESITTELY

NELJÄ PUNAISTA PUSEROA

*NELJÄ TYTTÖÄ - ANITA, JOCK, CHANA JA REGINA.
NELJÄ NEULEIDEN YHDISTÄMÄÄ TARINAA.*

*Pidin sitä ylläni vapautumiseeni saakka –
tietenkin aina piilossa muiden katseilta.*

– ANITA LASKER-WALLFISCH¹

Astun kirkkaasta ulkoilmasta himmeästi valaistuun museoon. Kävellessäni hiljaa ja kiirehtimättä eteenpäin silmäilen lasivitriineihin asetettuja vaatekappaleita. Takkeja. Mekkoja. Haalareita. Jotkin niistä on ripustettu esille näkymättömien tukien varaan, toiset lepäävät siististi jalustoilla. Harmaan, sinisen ja ruskean seasta pillottaa jotakin punaista. Se ei ole puuvillaa, juuttikangasta tai karkeaa lampaanvillaa niin kuin suurin osa näyttelyn vaatekappaleista, vaan pehmeää angora.

Villapusero. Pelkkä villapusero.

Sen punainen väri on tietenkin haalistunut aikojen saatossa. Pusero paljastaa häpeilemättä koin syömät reikänsä, puhki kuluneet kyynärpäänsä ja keltaisella langalla parsitut paikkansa. Se ei ole ihan sellainen vaatekappale, joita tavallisesti näkee museoiden näyttelytiloissa, se ei ole erityisen tyylikäs, eikä siinä komeile kuuluisan muotisuunnittelijan nimilappua. Mutta en olekaan missään muotimuseossa. Olen Lontoon Imperial War Museumissa osastolla, joka esittelee konfliktien vaikutuksia tavallisiin ihmisiin. Jotta ymmärtäisin punaisen villapuseron tarinan, minun on kuljettava läpi holokaustin historian apunani valokuvia, elokuvanpätkiä, ääninauhoja, asiakirjoja ja muita tämän neuleen kaltaisia esineitä. Pusero on vaatekappaleena tavallinen, mutta sillä on kerrottavanaan poikkeuksellinen tarina.

Puseron lahjoitti museon kokoelmiin sellisti Anita Lasker-Wallfisch. Pusero pelasti hänen henkensä Auschwitzissa.

Anitan punaisen villapaidan rinnalle on asetettu myös tavanomaisia vanginvaatteita, kuten surullisenkuuluista siniharmaa raitapuku, joka toimii nykyään lähes symbolina vankien kärsimyksille natsien Kolmannessa valtakunnassa. Siihen verrattuna Anitan pusero loistaa kirkkaana, mutta se on samalla niin arkipäiväinen, että on suorastaan hätkähdyttävää törmätä siihen näyttelyssä. Kenellä tahansa voisi olla sellainen vaatekappale. Kun meitä paleltaa, etsimme yllemme jotain villaista – muodikkaan, paksusta langasta neulotun jumpperin tai mukavan neuletakin. Jos sinulla on ylläsi jotain villaista juuri nyt, saatat tuntea sen hienoisen kutinan ihollasi tai etiketin pistelyn niskaasi vasten. Kašmir, mohair,

karitsanvilla, angora, akryylisekoite... ihmiset ovat käyttäneet villaa lämmikkeenään jo tuhansia vuosia.

Keskitysleirien perverssissä maailmassa vangit, jotka huolehtivat itsestään pukemalla ylleen ylimääräisen vaatekerran, joutuivat brutaalin kurituksen kohteeksi. Paleltumat ja jäätyneet ruumiit olivat leireillä normi; lämpö oli luksusta. Villapaidan hankkiminen oli osoitus uhmamielestä; vangilla oli elämänhalua. Halua omistaa jotakin tavanomaista, joka muistutti häntä sotaa edeltävästä elämästä ennen pidätyksiä ja joukkokuljetuksia. Villapaitaan pukeutuminen palautti ihmisarvon vangeille, joille oli kerrottu, että he olivat pelkkiä numeroita, syöpäläisiä tai polttoainetta krematorion uuneihin.

Anita otti punaisen villapaidan parakista, joka sijaitsi lähellä Auschwitziin rakennetun Birkenauin laajennusosan kaasukammioita. Kolmessa rivissä seisojien vierekkäin kolmekymmentä samanlaista puuparakkia. Jokainen parakeista oli lattiasta kattoon täynnä vaatteita ja asusteita: puseroita, leninkejä, huiveja, sukkia, kenkiä, takkeja ja turkiksia. Jos vangit ottivat kasoista jotakin itselleen, he syyllistyivät rikokseen, sillä natsien lakien mukaan joka ikinen vaatekappale tai esine viimeistä sukkaa, kelloa ja liiviä myöten kuului SS:lle. Vaatteiden alkuperäiset, leirille kuskatut omistajat oli murhattu, lukuun ottamatta muutamia harvoja Anitan kaltaisia onnekkaita, jotka olivat kuin ihmeen kaupalla onnistuneet säilyttämään henkensä.

Kun katson vitriiniin asetettua Anitan villapaitaa, omat kasvoni heijastuvat lasipinnalta aavemaisesti punaisen väripilkun vierellä. Villapaidan taakse on projisoitu varjo- maisia ihmishahmoja, jotka saavat aikaan vaikutelman

tyylitelystä kaupungin siluetista. Ne muistuttavat siitä, että hylättyjä vaatekappaleita käyttivät joskus oikeat, elävät ihmiset.

Arkipäivän esineet kuljettavat meidät kauas menneisyyteen. Villapaita näyttää mukavan kotoisalta, kunnes säpsähdämme tajutessamme, että sen mitä me pidämme ”historiana”, kokivat joskus oikeat ihmiset. Historia ei kulkenut heidän ohitseensa mustavalkoisena räpsyvänä filminauhana niin kuin vanhat elokuvat ja valokuvat antavat ymmärtää. Se oli täynnä värejä. Sarja juuri sillä hetkellä elettyjä oikeita tapahtumia.

Katsellessamme villapaitaa saatamme kuvitella, miten yhdeksäntoistavuotias Anita sujautti sen päälleen Auschwitzissa ensimmäistä kertaa. Tai ehkä mietimme sitä toista tyttöä, joka käytti puseroa ennen kuin se heitettiin kasaan muun ryöstösaaliin joukkoon. Tai naista, joka kutoi puseron – olettaen, että hän oli nainen. Tai sitä kauppa, joka myi lankakerät, tai koneita, jotka kehräsivät langan... tai jopa angorakaneja, jotka luopuivat turkistaan, jotta siitä tehtäisiin lankaa. Se kaikki on osa tarinaa. Surullista kyllä, moni seikka jää pelkkien arvailujen varaan. Natsien suunnittelemaan joukkotuhoon kuului, että uhreilta riistettiin ennen murhaamista koko omaisuus ja kaikki siihen liittyvä. Samalla tuhoutuivat myös muistot. Emme tiedä, kuka villapaidan kutoi tai kuka sitä ensimmäiseksi käytti, mutta vaatekappale kuitenkin säilyi, ja se saattaa olla ainut todiste siitä, että kyseiset henkilöt ovat joskus olleet olemassa. Nuorta Anita pusero joka tapauksessa auttoi selviytymään hengissä.

Tavatessani iäkkäämmän Anitan hänen sinnikkyytensä loistaa yhtä kirkkaana kuin hänen villapaitansa

alkuperäinen punaväri. Laskerin perheen kirjeistä, valokuvista ja Anitan omasta kertomuksesta käy ilmi, millaiset henkilökohtaiset ominaisuudet ja onnenkantamoiset johdattivat hänet ensin Auschwitzin varastoparakissa säilytetyn villapuseron luo ja myöhemmin vapauteen.

Katseltuani Anitan punaista villapaitaa hämärässä näyttelytilassa astun takaisin valoon ja kulissien taakse Imperial War Museumin tutkimushuoneeseen. Olen sopinut tapaamisesta etukäteen ja vedän käsiini nitrilihansikkaat voidakseni käsitellä toista arvokasta vaatekappaletta. Kun se ei ole maailmalla, se lepää turvassa hapottomassa pahvilaatikossa usean erityisvalmisteisen silkkipaperikerroksen suojoissa. Tämä punainen villapaita kuului Jochewet Heidenstein -nimiselle tytölle, josta käytettiin lempinimeä Jock.² Villapaita oli hänellä mukana odottamattomalla matkalla, jonka ansiosta hän vältti Auschwitzin raidalliset vanginpuvut ja sängelle kerityt hiukset.

Villapaita vaikuttaa lähemmin tarkasteltuna hyvin hauraalta. Pääntietä ympäröivä ja rintamuksella kulkeva sinivalkoinen kuviointi on yhä kaunis ja kirkas, mutta osa olkapään napeista on rikkoutunut. Neule on selvästi venynyt Jockin kasvaessa, ja kun se on lopulta käynyt tytölle pieneksi, se on joutunut koiden syömäksi.

Villapaita lahjoitettiin museolle niukan elämäkerran ja lähes tyhjän valokuva-albumin kera. Albumin muutama passikuvatyylinen potretti esittää leveästi hymyileviä, kiiltävätukkaista koulutyttöjä. Mukana seuraavaan viestiin on kirjoitettu: *Luullakseni kukaan näistä tytöistä ei selviytynyt.*

Nähtyäni Jockin villapaidan tiesin, että minun oli selvitettävä hänen tarinansa, jos suinkin mahdollista. Se mitä

lopulta sain tietooni hänen elämästään, oli sekä surullista että rohkaisevaa. Pelkän nimen ja vaatekappaleen perusteella jäljitin perheen, joka hajosi ja tuhoutui vainojen seurauksena, mutta jonka jäljelle jääneet jäsenet pystyivät jatkamaan hiljaista, menestyksestä elämäänsä sodan jälkeen. Onnistuin löytämään Jockin lähimmät elossa olevat sukulaiset ja sain keskustella heidän kanssaan perheen muistoista.

”Tiesittekö, että Jock lahjoitti villapaitansa Imperial War Museumille?” kysyin heiltä.

He eivät tienneet. He olivat ihmeissään kuultuaan niin kallisarvoisesta muistoesineestä.

Jock sai villapaitansa vuonna 1938, kun hän oli vasta kaksitoistavuotias. Se ei ollut käsin neulottu vaan ostettu kaupasta. Itse asiassa puseroita oli kolme: Heidensteinien tyttäret Jock, Rita ja Gisela saivat kukin omansa.

”Vanhempamme ostivat meille samanlaiset puserot”, Jock totesi, kun hän luovutti puseronsa museolle. ”Joskus lähdimme ulos yhdessä ja pukeuduimme kaikki niihin.”³

Se tapahtui Berliinissä.

Kuvittele, miten Jock lähti talvella 1938 punaisessa villapaidassaan läheiselle Wannseejärvelle luistelemaan paikallisen juutalaisen tyttökoulun vilkkaan oppilasporukan kanssa. Keskimäinen sisar Rita olisi halunnut myös mukaan, mutta Jock hätisteli hänet pois. Sellainen huvittelu oli vain isoja tyttöjä varten.

Tammikuussa 1942 Wannseen rannalla olevassa huvilassa päätettiin niin kutsutusta ”lopullisesta ratkaisusta” – juutalaisvapaan Euroopan perustamisesta järjestelmällisen kansanmurhan avulla. Kun Jock luisteli vuonna 1938 järvellä ystäviensä kanssa, hän ei tiennyt mitään sellaisista

suunnitelmista, mutta hän oli tarpeeksi vanha aistiakseen Berliinissä heränneen juutalaisvastaisuuden. Hän oli tottunut juutalaisia uhkaaviin ja halventaviin seinäkirjoituksiin. Kyltteihin, joissa luki *Älä osta juutalaisilta*. Lukuisiin juutalaisvastaisiin määräyksiin, jotka riistivät häneltä ja hänen perheeltään Saksan kansalaisoikeudet.

Jock oli vielä lapsi eikä ymmärtänyt, kuinka merkittävästä uhasta oli kyse. Sitten marraskuussa 1938 alkoivat vakavammat juutalaisiin kohdistuvat väkivaltaisuuudet. Synagogia poltettiin. Koteja tuhottiin. Ihmisten kimp- puun hyökättiin. Kun Jockin isä otettiin kiinni kadulla ja vietiin keskitysleirille, oli selvää, että perhe olisi turvassa ainoastaan jossain Saksan rajojen ulkopuolella. Jockin pelastukseksi koitui *Kindertransport*, epätoivoinen siirto- operaatio, jonka puitteissa kymmenentuhatta eurooppa- laista juutalaislasta kuljetettiin pois kotimaastaan ennen kuin olisi liian myöhäistä. Tammikuussa 1939 Jockin äiti pakkasi pienen matkalaukun, joka sisälsi vain sellaisia tavaroita, joita juutalaisten oli lupa viedä ulos maasta. Luistimille ei tietenkään ollut tilaa, mutta laukkuun mah- tui valokuva-albumi. Ja hieno punainen villapaita.

Toivo turvasatamasta lähetti Jockin epätoivoiselle mat- kalle ja kiskaisi hänet irti kaikesta tutusta ja turvallisesta. Pusero toimi yhdyssiteenä entiseen elämään Berliinissä sekä niihin perheenjäseniin ja ystäviin, jotka eivät olleet voineet paeta hänen kanssaan. Se oli todellinen lohtuvaate.

Israelilaisen Yad Vashem -holokaustimuseon arkistossa, lähes viidentuhannen kilometrin päässä Lontoosta, on säilössä toinen punainen villapaita. Se on yhtä kirkkaan- värinen kuin Jockin pusero, mutta siinä on korkeampi poolokaulus ja tyylikkääät laskokset olkapäissä, mikä

tekee hihoista muodikkaan puhvimaiset. Se muistuttaa malliltaan hieman 1800-luvun lopun paitapuseroita. Villapuseron kaulus ja hihansuut ovat rispaantuneet. Sitä on parsittu sieltä täältä, ja joistakin kohdin neulos on päässyt jo purkautumaan. Puseron räjäisyys ei ole mikään yllätys, kun ottaa huomioon sen tekemän pitkän matkan ja sen, kuinka koville sen omistaja oli joutunut. Ulkoasustaan huolimatta pusero on äärimmäisen arvokas.

”Pusero on tehnyt samat matkat kuin minäkin”, kirjoitti Josef Zumerkorn, joka oli säilyttänyt puseroa aarteenaan yli seitsemän vuosikymmentä.⁴

Villapusero on osa Yad Vashem -holokaustimuseon projektia, jonka tarkoituksena on pelastaa holokaustin aikakaudelta peräisin olevia henkilökohtaisia esineitä. Projektin nimi on Gathering the Fragments. Lahjoitettujen valokuvien, dokumenttien ja muistoesineiden joukossa oli kirje Josefilta, joka asui Petah Tikvassa Israelissa. Josef kirjoitti: ”Minulla on täällä punainen villapaita, jonka sain Łódźissa asuneelta rakkaalta sisareltani.”⁵

Josef ei ollut nähnyt sisartaan seitsemääkymmeneenkahteen vuoteen, mutta hän oli valmis jakamaan muille villapaitansa tarinan – kauniin mutta tuskallisen kertomuksen, jonka hän oli salannut jopa perheeltään.

Josefin sisar Chana Jochewet Zumerkorn oli yhdeksäntoistavuotias, kun sota syttyi Euroopassa. Hän asui perheensä kanssa itäisessä Puolassa sijaitsevassa Łódźin teollisuuskaupungissa.

Jos Chanalla olikin ollut unelmia ja suunnitelmia, ne tuhoutuivat Saksan miehittäessä hänen kotimaansa. Hänen Josef-veljensä vaati, että he muuttaisivat pois

Chana Zumerkornin punainen villapusero, jonka hän lahjoitti veljelleen Josefille.

Yad Vashem / Holocaust Remembrance Center.

– mikä tahansa olisi parempi vaihtoehto kuin eläminen natsien alaisena. Chana koki olevansa sidottu Łódziin. Se oli hänen kotinsa. Hän jäi vanhempiansa luokse. Asiat olivat huonolla tolalla, mutta Łódzissa oltiin luottavia. Kyllähän he sotimista muutaman kuukauden kestäisivät?

Chana suljettiin gettoon ja pakotettiin työskentelemään niukkaa leipäannosta vastaan. Hänen selviytymisensä oli kytköksissä silmukoihin ja neulepuikkojen kilinään. Hän ryhtyi työskentelemään sukkienkutojana. Olihan Łódź loppujen lopuksi tekstiilitehtaiden ja kutomakoneiden kaupunki, jonka ilmassa leijui vaatekuiduista irtoava pöly. Vanha tekstiilivallankumouksen keskus.

Łódžin juutalaisia tarvittiin Saksan sotaponnisteluihin, ja nyt työvoimaa tarvittiin erityisesti kutomoihin. Hyökkäyssota vaati kunnan varusteet. Suomeen, Norjaan

ja Venäjälle marssivat sotilaat tarvitsivat saappasiinsa paksuja sukkia, samoin laivaston miehet. Ilmavoimillakin oli turkisvuoratut saappaat. Paleltumat vievät mieheltä taistelukunnon yhtä tehokkaasti kuin luodit tai kranaatin-sirpaleet. Villasukat olivat välttämättömyys, samoin villakäsineet, -puserot ja -kaulahuivit. Joten Łódźin vangitut juutalaiset määrättiin kutomaan niitä. Kaupunkiin toimitettiin säännöllisesti lumppuja ja käytettyjä vaatteita, joista valmistettiin uusia vaatekappaleita. Mistä vaatteet ja lumput oikein tulivat? Harva uskalsi miettiä sitä.

"Vain työ pystyy pelastamaan meidät pahimmalta kohtalolta!" julisti Chaim Rumkowski, geton juutalais-neuvoston johtaja.⁶ Siispä Chana neuloi. Jokainen silmukka antoi hänelle hieman lisää elinaikaa.

Chana oli yksi niistä tuhansista, jotka neuloivat sodan aikana. Hän neuloi vapautumisen toivossa; siinä uskossa, ettei elämä enää getto-olosuhteista pahenisi. Seitsemäntoistavuotiaalta Regina Feldmanilta puolestaan kaikkosivat sellaiset luulot eräänä karvaana yönä loppuvuodesta 1943. Samaan aikaan kun Chana ahkeroi Łódźin kutomossa, Regina⁷ kaivoi vähän matkan päässä Puolassa oja saksalaisille pakkotyöryityksille. Juutalaisia pidettiin sopivina mihin tahansa työhön, jota laajeneva *Reich* edellytti – ja heitä oli tarjolla yllin kyllin. Regina ei ollut enää sama iloinen koulutytty kuin ennen, hän oli uupunut ja lannistettu. Hän näki nälkää ja paleli. Hänellä ei ollut lämmittäviä villavaatteita. Sitten hän sai käskyn valmistautua matkaan.

Regina ja hänen perheensä nousivat hevosvetoisiin kerryihin ainoina matkatavaroinaan yllään olevat vaatteet. Määränpäänä oli siisti leiri lähellä Sobibór-nimistä kylää.

Kun uudet tulokkaat asettuivat pihalle riviin, kaiuttimista soitettiin Straussin valsseja. Leiriä valaisivat lamput, jotka loistivat kirkkaina kuin aurinko. SS-univormuun pukeutunut mies astui korokkeelle. Hän pyysi naisia, jotka osasivat neuloa, astumaan eteenpäin. Se ei itse asiassa ollut niihin aikoihin kovin harvinainen taito naisten ja tyttöjen keskuudessa, mutta juuri kukaan ei reagoinut. Miksi tehdä itsestään silmätikkua? Ryhmässä saattaisi olla turvallisempaa.

Golda Feldman tönäisi tyttärtään eteenpäin ja sanoi: ”*Sinähän* osaat neuloa.”⁸

Regina oli yksi niistä kahdestatoista työstä, jotka astuivat rivistä eteen.

Entä ne muut?

”En nähnyt perhettäni enää sen jälkeen”, Regina kertoi myöhemmin surullisena.⁹

Sobibórin leirikompleksi oli yksi natsien rakennuttamista tuhoamiskeskuksista. Viimeinen määränpää arviolta neljännesmiljoonalle juutalaiselle. Leirin käyttötarkoitus määrättiin salassa pidettäväksi kuolemanrangaistuksen uhalla. Regina, joka oli yksi niistä harvoista, jotka saivat jatkaa elämäänsä leirillä, oli neulomassa parhaillaan punaista raidallista villapaitaa yhdelle häntä piinanneista SS-miehistä, kun Sobibórin todellinen luonne valkeni hänelle mitä hirveimmällä tavalla: hän näki ryhmän alastomiksi riisuttuja naisia ja lapsia kulkemassa kohti kuolemaansa.

Reginan neulomaa villapaitaa ei ole enää olemassa. Tai jos se kuin ihmeen kautta löytyisikin taiteltuna jostakin laatikosta, ullakon kätköistä tai vintage-muoti-

kokoelmasta, sen silmukat eivät antaisi mitään vihiä sen poikkeuksellisesta tarinasta. Viininpunainen villalanka oli purettu käytetyistä villapuseroista, jotka oli kuljetettu Sobibóriin eri puolilta Eurooppaa. Purettu lanka oli pesty, keritty kerälle ja neulottu sitten uudeksi vaatekappaleeksi aivan kuin alkuperäisen neuleen omistajia ei olisi koskaan ollut olemassakaan. Reginalle hänen neulomansa lanka oli ainut asia, joka piti hänet kiinni elämässä leirillä, jota kuristi kuolema.

Hengissä pysytteleminen oli jo sinällään osoitus uhmamielestä, mutta Sobibórin vangit suunnittelivat konkreettisempaakin vastarintaa.

Lokakuun 14. päivänä vuonna 1943 Regina ja hänen ystävänsä lopettivat työntekonsa. He olivat päättäneet tarttua toimeen ja olivat pukeutuneet omiin takkeihinsa ja villavaatteisiinsa. Sinä kylmänä syyspäivänä Sobibórin vangit nousivat kapinaan ja yrittivät laajaa joukkopakoa. Neulepuikot vaihdettiin aseisiin.

Samalla kun tämä kirja kuljettaa meidät Puolan talvisista metsistä uneliaisiin englantilaisiin pikkukyliin, australialaisiin lähiöihin ja New Yorkin metropoliin, se kertoo myös tarinaa neljästä punaisesta villapuserosta. Tai ennemminkin neljästä tytöstä – Anitasta, Jockista, Chanasta ja Reginasta – jotka kutoivat paidat tai käyttivät ja arvostivat niitä.

Kuten Anitan kuluneessa villapaidassa, kertomuksissakin on ammottavia aukkoja sekä myös yrityksiä korjata niitä. Yksityiskohtien keräily muistutti joskus toisiinsa sotkeutuneiden lankavyyhtien selvittelyä. Yhteen kootuna tarinat antavat kuitenkin hyvän kuvan sota-ajan

NELJÄ TYTTÖÄ, NELJÄ HURJAA KOHTALOA KESKELLÄ JUUTALAISVAINOJA

Koskettava tosikertomus neljästä nuoresta juutalaisnaisesta holokaustin aikana. Jock Heidenstein, Anita Lasker, Chana Zumerkorn ja Regina Feldman eivät koskaan tavanneet toisiaan, mutta heitä yhdistivät heidän kokemuksensa – sekä punaiset villapaidat.

Villapaidat ovat arkisia vaatekappaleita, mutta kirjan tyttöjen kokemukset ovat kaukana jokapäiväisestä, olipa sitten kyseessä sopeutuminen pakolaiselämään tai kiipeäminen piikkilanka-aidan yli karkumatkalla. Tavallisista vaatekappaleista tuli toivon ja selviytymisen symboleita keskellä synkkiä tapahtumia. Villalanka saattaa haurastua, mutta rakkaus kestää. Lucy Adlington kutoo kiehtovasti naisten dramaattiset kohtalot yhteen.

LUCY ADLINGTON on brittiläinen kirjailija ja palkittu vaatehistorioitsija. Adlington on aiemmin julkaissut muun muassa teoksen *Auschwitzin ompelijattaret*, jossa hän niin ikään lähestyy holokaustia ja keskitysleiriaihetta vaatehistorian kautta. Adlingtonin tietokirjoja on käännetty 22 kielelle, ja hän kirjoittaa myös kaunokirjallisuutta.

99.1

DOCENDO
www.docendo.fi

ISBN 978-952-850-319-4

9 789528 503194

Kansi: Justine Florio / Taittopalvelu Yliveto Oy
Kannen kuvat: Shutterstock